

JO-uttalanden

Enmansmål i prövningsnämnd

Enligt 87 § i taxeringsförordningen må prövningsnämndens ordförande på nämndens vägnar ensam fatta beslut i mål eller ärende, som inte innefattar avgörande av målet eller ärendet, så ock över besvär som allenast avser rättelse av felräkning, misskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller som biträts av motpart.

Vid inspektion hos en länsstyrelse uppmärksammade JO ett antal prövningsnämndsmål, beträffande vilka det kunde ifrågasättas om de bort såsom skett avgöras av ordföranden ensam. Omständigheterna i de iakttagna målen var i korthet följande.

1. Änkefru E., född år 1889, medgavs år 1965 av taxeringsnämnden avdrag för nedsatt skatteförmåga med 3.000 kr. Hos prövningsnämnden yrkade taxeringsintendenten, att avdraget måtte nedsättas till skäligen 500 kr. I yttrande, som avgavs å en av länsstyrelsen tillhandahållen stencilerad blankett, tillkännagav E. genom kryssmarkering, att hon godtog vad taxeringsintendenten yrkat.

2. F. kvarnarbetaren N., född år 1896, som år 1965 av taxeringsnämnden förvägrats avdrag för nedsatt skatteförmåga, yrkade att prövningsnämnden måtte bevilja honom sådant avdrag. Taxeringsintendenten avstyrkte bifall till besvären. I yttrande häröver förklarade N. genom kryssmarkering å stencilerad blankett, att han godtog vad taxeringsintendenten yrkat.

3. S. yrkade hos prövningsnämnden nedsättning av sin taxering 1963. Taxeringsintendenten hemställde — under åberopande av att S:s besvärsskrift hade kommit in först den 2 november 1964 och att S. inte anfört skäl för att få besvären prövade i särskild ordning — att besvären ej måtte upptagas till prövning. Genom kryssmarkering å stencilerad blankett förkla-

rade S., att han godtog taxeringsintendentens yrkande.

4. F. erhöll vid sin taxering 1965 avdrag för nedsatt skatteförmåga med 1.000 kr. Däremot förvägrades F. ett med 6.900 kr yrkat avdrag, avseende av lokal skattemyndighet fastställt existensminimum. Hos prövningsnämnden yrkade F., att erhålla sistnämnda avdrag. Taxeringsintendenten, som avstyrkte F:s yrkande, yrkade i egna besvär att det av taxeringsnämnden medgivna avdraget för nedsatt skatteförmåga måtte vägras. F. förklarade genom kryssmarkering å stencilerad blankett, att han godtog taxeringsintendentens yrkande.

5. Fru E. vägrades år 1965 avdrag för nedsatt skatteförmåga av taxeringsnämnden. Hon anförde besvär hos prövningsnämnden med yrkande om skattebefrielse. Taxeringsintendenten avstyrkte bifall till besvären. Å stencilerad blankett kryssmarkerade fru E., att hon godtog intendentens yrkande.

6. I en för omyndigförklarade S. år 1965 av förmyndaren avlämnad självdeklaration yrkades avdrag för förmyndar- och överförmyndararvode med 1.351 kr. Taxeringsnämnden medgav avdrag med 217 kr. Sedan förmyndaren anfört besvär häröver hos prövningsnämnden, hemställde taxeringsintendenten om avslag under åberopande av ett regeringsrättsutslag från 1962. På en stencilerad blankett kryssmarkerade förmyndaren, att han godtog intendentens yrkande med tillägget "dock utan att på något sätt ha övertygats om det rättmätiga däri".

7. En psykiskt efterbliven 25-årig kvinna K. var under år 1963 placerad i familjevård och åtnjöt därvid enligt en för henne år 1964 avlämnad självdeklaration förmån av fritt vivre till ett värde av 2.760 kr samt fick- och flitpengar 1.500 kr. Sedan K. taxerats härför anförde en kurator besvär hos prövningsnämnden med yrkande att K. inte måtte beskattas för fritt vivre och fickpengar. Taxeringsintendenten hemställde om avslag å besvären. Kuratorn kryssmarkerade på stencilerad blankett att hon godtog taxeringsintendentens yrkande.

Sedan prövningsnämndens ordförande hörts över handläggningen inhämtades utlåtande av riksskattenämnden, som bl.a. anförde följande.

Stadgandet i 87 § andra stycket taxeringsförordningen om befogenhet för ordföranden i prövningsnämnden att i vissa fall besluta å prövningsnämndens vägnar har tillkommit för att lindra prövningsnämndernas arbetsbörda. Svårighetsgraden hos de mål och ärenden som förekommer hos prövningsnämnderna är i hög grad varierande. Det har därför ansetts vara av vikt att avlasta prövningsnämndernas mål av enkel beskaffenhet för att härigenom skapa möjlighet för dem att ägna de tvistiga målen en noggrannare handläggning.

Riksskattenämnden finner det angivna syftet med stadgandet synnerligen angeläget. Enligt riksskattenämndens mening bör man därför inte i större utsträckning än som är påkallat av andra angelägna intressen motverka en tillämpning av stadgandet. Nämnden får i detta sammanhang erinra om att, oavsett att ett mål upptages som enmansmål, ordföranden givetvis har att hänskjuta avgörandet till prövningsnämnden in pleno, därest ordföranden vid handläggningen av målet finner omständighet föreligga som bör föranleda att målet prövas i dylik ordning.

Beträffande de nu aktuella målen får riksskattenämnden som sin mening uttala, att det ur rättssäkerhetssynpunkt inte kan anses ha förelegat något hinder mot att handlägga målen som enmansmål.

Riksskattenämnden hänvisade vidare till vad som anförts i denna fråga i förslaget till "Lag om skatterätt" (SOU 1967:24 s. 66) och landskontorsutredningens betänkande "Skatteförvaltningen" (SOU 1967:22 s. 230).

I sitt beslut uttalade JO följande.

Enligt ordalydelsen i 87 § taxeringsförordningen äger prövningsnämndens ordförande "ensam fatta beslut — — — över besvär — — — som biträts av motpart".

Taxeringsintendenten skall alltså ha tillstyrkt besvär anförda av skattskyldig eller omvänt skall den skattskyldige ha förklarat sig nöjd med en av taxeringsintendenten yrkad ändring av taxeringen. Såsom ytterligare en förutsättning för att ordföranden skall få avgöra målet ensam torde i allmänhet anses gälla (se prop. 1956:150 s. 255; jfr dock Hedborg m. fl.: Taxeringshandbok, uppl. 1961, s. 241), att denne vid sin prövning av besvären kommer till enahanda resultat som parterna.

Av de nu aktuella fallen är endast ett — fall 1 — av den beskaffenheten att det strikt efter ordalagen uppfyller förutsättningarna för att kunna handläggas såsom enmansmål. I alla övriga fall — som avser besvär av den skattskyldige — har taxeringsintendenten haft invändningar mot besvärssyrkandena. Anledningen till att de likväl handlagts såsom enmansmål är, enligt vad som uppgivits, att någon tvist inte längre förelegat i målet sedan den skattskyldige förklarat sig godtaga intendents yrkande. En sådan rättstillämpning synes mig i och för sig godtagbar såsom väl förenlig med stadgandets syfte om ock inte med dess ordalag. Förfarandet är arbetsbesparande och medför i allmänhet inte några risker för den enskildes rättssäkerhet. Jag vill emellertid framhålla att det i samtliga enmansmål måste framstå såsom helt klart att parterna inte blott formellt utan även faktiskt är överens. Vidare följer av den officialprövning, som behärskar taxeringsprocessen, att ordföranden vid avgörande av enmansmål måste

pröva taxeringsfrågan med samma omsorg som i andra prövningsnämndsmål. Om taxeringen därvid finnes böra bestämmas till annat belopp än parterna är ense om, talar en ändamålstolkning av 87 § taxeringsförordningen snarast för att målet prövas av fulltalig prövningsnämnd, eftersom målet då visserligen är otvistigt mellan parterna men ändå tydligen ej klart i sakligt hänseende.

I fallen 1, 2, 4 och 5 var fråga om avdrag för nedsatt skatteförmåga. Prövningsnämndens ordförande har i anslutning till fall 1 uttalat sig för att i den mån målen gällde pensionärer borde de handläggas av fulltalig prövningsnämnd. För egen del är jag av den uppfattningen, att alla mål rörande avdrag för nedsatt skatteförmåga bör handläggas av fulltalig nämnd. Dessa mål utgör nämligen enligt min mening typexempel på fall där lekmanaledamöterna i väsentlig utsträckning kan bidra till en nyanserad och på mångsidig erfarenhet grundad skälighets- och billighetsbedömning. Ytterligare kan erinras om att frågor om avdrag för nedsatt skatteförmåga ofta är ömtåliga och svårbedömbara och därför bör bli föremål för fleras bedömning. Än vidare märks att en så utpräglad skälighets- och billighetsfråga som den angående avdrag för nedsatt skatteförmåga inte ägnar sig för "förlikning" mellan parterna. Den framstår snarare som en så indispositiv fråga att parternas yrkanden blir av underordnad betydelse. Även med tanke härpå ter det sig främmande att tillämpa reglerna om enmansavgörande i otvistigt mål på ett mål om avdrag för nedsatt skatteförmåga.

Om man än med stöd av ändamålstolkning bör kunna godtaga enmansavgörande inte bara av mål där själva besvären

biträtts av motparten utan också av mål, där sakfrågan eljest blivit otvistig genom att motparts förslag till taxering biträtts, synes det tveksamt om det kan accepteras att besvär avvisas genom ett enmansavgörande på den grund att motparts yrkande om desertion biträtts av den som besvärat sig. Fråga kan ju här inte bli om annat än ett vitsordande av de faktiska omständigheterna i fråga om besvärstidens iakttagande, eftersom det exklusivt ankommer på prövningsnämnden att avgöra om den skall ingå på sakprövning eller ej. Man står med andra ord också här inför en så indispositiv fråga att parternas yrkanden blir av underordnad betydelse. Vilken uppfattning man än må ha i tolkningsfrågan vill jag dock understryka, att den skattskyldiges godtagande av taxeringsintendentens yrkande i fall 3 inte befriar prövningsnämndens ordförande från skyldigheten att ex officio undersöka om S:s besvär rätt eventuellt var bevarad på grund av stadgandet i 99 § taxeringsförordningen, i all synnerhet som det av intendentsyttrandet inte klart framgick att besvärsträtten gått förlorad.

I fall 6 måste det med hänsyn till den reservation, som klaganden gjorde i sitt yttrande, anses tvivelaktigt huruvida parterna verkligen var ense. I betraktande härav fanns det skäl att hänskjuta målet till fulltalig prövningsnämnd.

Med hänsyn till prövningsnämndens skyldighet att oberoende av parternas yrkanden inom de i taxeringsförordningen uppdragna gränserna söka nå fram till en riktig taxering, har parternas ställningstaganden alltid begränsad betydelse. I samtliga förevarande fall har för inhämtande av den skattskyldiges yttrande använts en stencilerad blankett, vari den skattskyldige med kryssmarkering angivit,

att han godtagit taxeringsintendentens yrkande. I fallen 2—7 har detta godkännande inneburit, att klaganden i praktiken återkallat sin talan. Då omständigheterna i flera av dessa fall knappast ger en tillfredsställande förklaring till den helomvändning som kryssmarkeringen till synes innebar, hade det måhända varit lämpligast att tillfråga de skattskyldiga om de med sina markeringar avsåg att återkalla besvären.

Med hänsyn till att här gäller en tolk-

ningsfråga, om vilken man med fog kan hävda olika meningar, har jag självfallet inte haft anledning att företaga annan åtgärd än att, på sätt som här skett, söka från olika synpunkter belysa förevarande rättsfråga, som otvivelaktigt är av stor betydelse för rättstillämpningen.

Anm. Frågan om tillämpningen av 87 § taxeringsförordningen har tidigare diskuterats i bl. a. denna tidskrift, se 1963 s. 320 och 1964 s. 15. I övrigt kan hänvisas till SOU 1967:24 s. 37—38 Lag om skatterätt och där meddelade litteraturhänvisningar.